

Bokrecension: Använd rummet

Hélène Edberg
Södertörns högskola, Sverige

Recension av boken *Använd rummet – högskolepedagogiska metoder för aktiva lärosalar*. Veronica Alfredsson, Noomi Asker, Christel Backman, Sara Uhnöo (red.). (2022). Lund: Studentlitteratur.

Ground control to Major Tom! Ibland kikar jag in i de där nya undervisningssalarna som finns lite överallt nu för tiden. Det är salar med teknik från golv till tak, med jätteskrämar som tornar upp sig, fjärrkontroller, manicker och sladdar överallt! Borden är runda, så där modernt utspridda lite här och där, alla med skärmar. Hjulförsedda stolar som kan snurra åt alla håll. Hela väggar täckta av whiteboards. I mitten en kontrollpanel. Det är väl där läraren ska sitta, försedd med hörlurar och mick, och manövrera hela rymdskeppet... Hjälp! Varje gång jag tänker på att undervisa i en sån sal får jag hjärtklappning och handsvett. Nä, inte nu! Inte jag! Och absolut inte mitt ämne! Vad är vitsen, egentligen?

Det är precis den frågan som får ett mångfacetterat och praktiskt användbart svar i *Använd rummet – högskolepedagogiska metoder för aktiva lärosalar*. Initiativet till antologin kommer från ett lokalt Göteborgsnätverk inom det nationella ALC-nätverket Rum för lärande. Här möter läsaren kollegor som prövat ALC-tekniken (efter det amerikansk-australiska konceptet *Active Learning Classrooms*) i olika ämnen och med olika syften. Den som vill testa något nytt får alltså chansen att ta rygg på inte mindre än 46 olika författare som bidrar med egna erfarenheter av att arbeta med ALC-metodik. *Använd rummet* är med andra ord en handboksliknande antologi för läsare som inte bara funderar över idéerna bakom ALC utan också över vad som vore möjligt

Författarkontakt: Hélène Edberg, e-post: helene.edberg@sh.se

Artiklar och reflektioner är kollegialt granskade. Övriga bidragstyper granskas av redaktionen. Se <https://hogreutbildning.se> ISSN 2000-7558

©2023 Hélène Edberg. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to share their work (copy, distribute, transmit) and to adapt it, under the condition that the authors are given credit, that the work is not used for commercial purposes, and that in the event of reuse or distribution, the terms of this license are made clear.

Citation: Edberg, H. (2023). «Bokrecension: Använd rummet», *Högre utbildning*, 13(2), 24–28. <https://doi.org/10.23865/hu.v13.5433>

att faktiskt genomföra i den egna undervisningspraktiken. Ett ypperligt tillfälle att skaffa sig så kallad spatial kompetens (s. 29, 363) på ett lättillgängligt sätt!

Författarna påminner oss om att lärosalar skapats utifrån ideologiska föreställningar om undervisning som kanske redan är förlegade, exempelvis den i dag välbekanta rumsutformningen med 'katedern längst fram, whiteboarden bakom, projektorn i taket och studenternas bord och stolar i rader vända mot tavlan och läraren'. I vår tid där studentaktivitet blivit det högskolepedagogiska nyckelordet framför andra menar författarna att vi kan få bättre undervisning om rummen anpassas för att främja hög studentaktivitet. Så är fallet i ALC. Forskningen pekar på att dessa, ofta högteknologiska, salar faktiskt ger ökat studentengagemang. Genomströmningen ökar, och särskilt tycks miljöerna gynna motivation och resultat bland studenter från studieovana hem. Och lite krasst: såväl studenter som lärare tycker att det är kul (s. 372f.) med ALC-undervisning!

Utgångspunkten i *Använd rummet* är görandet (inte något visst ämne). Premissen är att studentaktivitet i sig kommer att ge goda läranderesultat, så den som väntar sig några ideologiska resonemang om bildning eller kritiskt tänkande exempelvis blir nog besviken.

Boken har ett föredömligt strukturerat upplägg. Den utgår från sju generiska teman tillämpliga på all ALC-undervisning, oavsett ämne: Del 1, *Steget in*, presenterar förslag på aktiviteter för undervisningsutveckling för nybörjaren; del 2 *Generiska kompetenser*, ger bland annat uppslag för att utveckla källkritik och akademiskt skrivande; del 3 *Lära genom visualisering* presenterar olika sätt att arbeta med att synliggöra kunskapen; del 4 *Fallstudier och rollspel* fokuserar upplevelsebaserat lärande; del 5 *Gruppprocesser och gruppdiskussioner* ger förslag på hur ALC kan användas för att utveckla grupparbetet som arbetssätt; del 6 *Skapa motivation och stötta studenters ansvar* visar aktiviteter för att öka motivation och självständighet, bland annat genom att arbeta med examinerande moment. I det sista avsnittet, del 7 *Lärosätens utveckling* presenteras organisatoriska perspektiv på lärosalsutveckling, och där kommer (äntligen) ekonomiska resonemang in i bilden.

Varje tema utom den sista belyses via fyra – åtta olika exempel som illustrerar hur en uppgift/ett pedagogiskt problem kan läggas upp. För varje undervisningsexempel får läsaren, förutom en ingående beskrivning av själva aktiviteten, veta målet med den, följt av en kort utvärderande diskussion, varefter lärdomar som drogs diskuteras. Efter varje didaktiskt förslag för ALC-miljön, ges varianter av aktiviteten avsedd för ett vanligt klassrum samt en litteraturlista med tips för vidare läsning.

Mycket av det socialkonstruktivistiska/didaktiska tankegodset som är kopplat till aktiv studentmedverkan känns igen. Det mesta utgår från problembaserat lärande, kooperativt lärande, dialogpedagogik och liknande, alltså gruppaktiviteter, ofta strukturerade utifrån ett problem eller case av något slag, som studenterna måste lösa tillsammans i steg, mer eller mindre utan lärarens medverkan. Metoderna bygger i huvudsak på individuellt ansvar bland annat genom rollfördelning i gruppen och att studenterna är beroende av varandras aktiva deltagande inom gruppen.

LÄRARROLLEN

Att erövra spatial kompetens innebär inte bara att som lärare öva sig i att bemästra de tekniska finesserna som utrustade ALC-salar erbjuder. Lärarrollen förändras när undervisningen blir studentaktiv. I ett studentcentrerat paradigm beskrivs läraren genomgående som en facilitator som, helst osynligt, stöttar och "puttar" i en viss riktning. Fokus ligger på lärandeaktiviteterna inte på den lärarledda undervisningen. Den kan laddas upp i form av inspelade föreläsningar eller annat material som studenterna kan nå på nätet.

I något fall i *Använd rummet* föreslås att läraren kan ha ”miniföreläsningar” för att sammanfatta något moment, men i ett annat exempel ses det som önskvärt att man bygger bort sådana möjligheter i rumsutformningen och låter studentaktiviteterna dominera helt.

Dock är studentaktiviteterna inte något som studenterna skapar självständigt. Det krävs att läraren tänkt ut och strukturerat aktiviteterna utomordentligt noga i förväg, delat upp dem i steg och moment och sett till att täcka in olika studentroller för gruppdeltagarna. I salen blir lärarens uppgift att dirigera hur studenterna ska röra sig i rummet, hur lång tid olika moment ska ta, när det ska vara raster osv. I egenskap av planerare och ordningsperson, någon gång ämnesexpert, då mestadels för att korrigera missuppfattningar, skrivs läraren alltså fram som rätt betydelsefull. För många lärare som redan arbetar på det här sättet krävs ingen omställning i synen på undervisningen eller vad som ger inlärningseffekt. Den som vill se läraren som (föreläsande) expert och kunskapsbärande centralfigur kan däremot få fundera en del över den akademiska lärarens funktion.

PEDAGOGIK FÖRE TEKNIK

Den pedagogiska/didaktiska kärnan som står i fokus i *Använd rummet* är studentgrupperna i ALC, inte tekniken. De tekniska inslagen kan variera. Det kan vara en whiteboard vid varje bord, en så kallad smart skärm eller en storskärm med möjligheter för studenterna att koppla upp sig. Därutöver kan det finnas en lärarstyrd ”central” där de olika skärmarna kan kommunicera med varandra och där läraren kan styra vid behov. På så sätt påminner ALC om Zoom/Teams-konceptet, fast i realtid där alla är med i rummet och dessutom har möjlighet att dela skärm med varandra.

I boken finns också gott om förslag på undervisningsupplägg utan omfattande teknik. Mycket går att göra i vanliga salar med lite kreativitet och framförhållning. Flera av bokens bidrag poängterar att hela idén går ut på att underlätta att studenterna blir synliga, att ge dem tydliga roller och se till att de kan interagera. Kanske är det egentligen mest ”de runda borden, de rullbara stolarna och den stora tomma ytan i mitten av salen [...] som behövs” menar några av författarna i sina råd till den lärare som vill prova:

- 1) Se till att skapa plats för de runda borden så att det uppstår en delad arbetsyta av något slag. Möblera så att studenterna blir sedda och ser varandra och av läraren, som lämpligen sitter någonstans i mitten. 2) Ge studenterna ett blädderblock, alternativt skrivutrymme på en tavla. 3) Sätt i gång!

När tekniken tonas ner på detta sätt så verkar den inte oöverstigligt krånglig, även om man rekommenderas att öva i förväg (och ha förberett aktiviteterna noga förstås) samt se till att ha tillgång till teknisk support när tekniken används och användaren är lite ovan.

NÅGRA PROBLEM

Utifrån det lärarperspektiv som boken skrivits kan man ana tre möjliga problemområden kopplat till implementering av ALC. Det gäller studenternas akademiska litteracitet, deras självständighet samt mer övergripande ekonomiska och sociala perspektiv på teknologisering.

Breddad rekrytering leder inte automatiskt till breddat deltagande, inte ens i ALC-miljö. Den nivå på social förmåga, självdisciplin och självständighet som förväntas i dag och som mycket av modern pedagogik bygger på finns ju inte hos alla studenter. Att lära sig ta ansvar för sitt eget lärande i ALC kräver övning, så enstaka tillfällen räcker inte menar författarna.

Inte heller är det säkert att modeller som *flipped classroom* med arbetsupplägg av typen: först enskilt arbete, därpå i grupp, sen alla, sen enskilt igen (EGAE s. 223) stöttar ansvarstagandet. Studenter kan komma oförberedda, oavsett vad de ombetts att preparera, vilket förstås försvårar lärandeaktiviteterna i klassrummet. Men även om både studenter och lärare förberett sig kan svårigheter uppstå:

I avsnittet *Generiska kompetenser*, 8 Att synliggöra och följa en ämnesspecifik skrivtradition [Axine s. 107–115]) illustreras skrivundervisning i ALC på ett sätt som är pedagogiskt/didaktiskt lysande! Mer studentaktivt och mer strukturerat än så här kan det inte bli! Läraren har skapat ett omfattande modulsystem för textresponsarbete. Varje modul har tydliga övningsmål och en glasklar början-mitt-slutstruktur som föser studenterna framåt genom de målstyrda aktiviteterna. Studenterna har hela tiden instruktioner, malltexter, varandra, tekniker- och lärarhjälp som stöd under arbetet. Och ändå. I utvärderingsavsnittet ”lärdomar” konstaterar författaren inte bara: ”Att ha fler ansvariga personer ... närvarande under aktiviteter i ALC [...] är fördelaktigt för studenterna” så att de inte ska hamna i ”passivitet” medan de väntar på ”vägledning” eller ”teknisk support”. Dessutom blir en annan slutsats att ”många studenter med omfattande brister i akademiska kompetenser kräver ett annat upplägg”. Det visar sig att en hel del studenter i ALC-undervisningen varken klarar att leda kamraterna eller att ledas av dem, precis som fallet är i den traditionella undervisningsmiljön. På det sättet är högteknologiska klassrum tämligen utpekande. Mänskliga svagheter som lite tafflig hantering av det tekniska handhavandet eller en viss förvirring hos studenterna avslöjas direkt! Tekniken signalerar ett slags förväntningar på maskinell ofelbarhet hos deltagarna, inte minst på studenters sociala förmåga och förväntande akademiska litteracitet. Kravet på att kunna följa instruktioner minutiöst och i takt med andra gör också att studentinflytandet blir förhållandevis litet, trots hög studentaktivitet kan man tycka. Bokens exempel visar att vid minsta otydlighet eller valmöjlighet hopar sig frågorna och en skog av hjälpbehövande dyker upp.

Man kan således ana en inbyggd konflikt mellan akademisk självständighet och osjälvständigt beroende. Å ena sidan ska studenter självständigt och huvudsakligen utan lärarhjälp men i grupp ta till sig stora mängder information såväl inom som utanför undervisningstiden i ALC. Å andra sidan ska de följa lärarnas detaljerade instruktioner till punkt och pricka så att de hela tiden (vet om de) gör rätt och når de utlovade målen. *Använd rummet* blir därmed, möjligen ibland oavsiktligt, en utmärkt handledning för nybörjarlärare och andra som vill inspireras av detaljerade undervisningsupplägg (kika gärna också i det magnifika sakregistret), med många förslag på hängslen och livremmar som studenterna kan hugga tag i vid behov, ett slags manual för självstudier i grupp.

Avslutningsvis i *Använd rummet* presenteras organisatoriska perspektiv på lärosalsutveckling, och där kommer ekonomiska frågor in i bilden. Att bygga nya lärosalar är dyrt, varför större infrastrukturförändringar bör göras när byggnader och lokaler ändå ska underhållas påpekar författarna till avsnittet. De menar att vid sådana tillfällen ska utgångspunkten vara pedagogisk och baseras på noggranna behovsinventeringar. Först då kan pedagogisk utveckling kopplas till rumslig ”design för lärande” (s. 361) och generera utveckling över hela fakulteter. Ett lyckat exempel från Göteborgs universitet (s. 341f.) visar hur outnyttjade utrymmen med kreativa och förhållandevis billiga lösningar kan förvandlas till välfungerande och eftertraktade högteknologiska lokaler.

Däremot saknas resonemang om övriga kostnader, där det mesta utom lärarnas löner ofta ligger dolt, eller utspritt i organisationen på olika budgetposter som kan vara svåröverblickbara eller rentav helt saknas. Vad kostar egentligen tekniken i praktiken?

Man kan undra över elräkningen för en enda sal där alla har kopplat upp allt i såg två timmar, inklusive servrarna som står i olika uppvärmda utrymmen i världen för att göra driften möjlig. Vad kostar Zoom-och alla andra programvarulicenser av olika slag, (den avlönade) teknisksupporten av maskiner som för övrigt snabbt dateras och kasseras? Inte heller finns resonemang om priset för den lärarfortbildning som krävs för att ALC-salarna ska komma till användning över huvud taget eller någon kalkyl över lärartiden som måste läggas på ökande mejlmängder, omtentor och annat extraarbete som kan bli en följd om undervisningsinsatser bantats bort och studenterna i stället mejlar sina lärare för att få individuell hjälp. Ett annat perspektiv är förstås studenternas. Vad kostar det att studera i högteknologisk miljö? Vad förväntas de betala för all teknik och elektricitet som de förutsätts äga? Vad betalar de för uppdateringen och underhållet av den? Vilken privat information måste de skänka bort till alla informationstrålande företag som förser dem och universiteten med "gratisvaror" för att låta oss ansluta till olika appar? Därtill kan läggas hur internationella utbyten påverkas när många universitet i världen saknar vår tekniska standard. Den som hoppas att tekniska lösningar leder till billig undervisning bör kanske fundera över lite olika kostnadsaspekter av förslagen i den här boken.

Nu handlar dock inte *Använd rummet* om ekonomiska konsekvenser av teknologiseringen, så betraktelsen kan uppfattas som överdrivet teknikfientlig. För många studenter och lärare kommer ALC att vara både roligt och sannolikt värdefullt. *Använd rummet* ger verkligen inspiration att våga prova, och ämnesbredden imponerar. Det är en smått fantastisk ansats.